

ACTIEPROTOCOL VOOR DE BESTRIJDING VAN SEKSUEEL OVERSCHRIJDEND GEDRAG IN HET UITGAANSLEVEN

BXL

LA VILLE DE STAD

BRUSSELS BY NIGHT FEDERATION

© Crédits Djesper

OVERZICHT

03 INLEIDING

- ◊ Context
- ◊ Definities
- ◊ Contactpunten

14 PREVENTIEF PROTOCOL

- ◊ Voor het feest
- ◊ Tijdens het feest
- ◊ Na het feest

20 REACTIEF PROTOCOL

- ◊ Protocol als de dader de lid is van het publiek
  - ◦ Ongewenst seksueel gedrag zonder misbruik van chemische kwetsbaarheid
  - ◦ Ongewenst seksueel gedrag met misbruik van chemische kwetsbaarheid
  - ◦ Aantasting de seksuele integriteit/verkrachting chemische onderwerping
- ◊ Protocol als de dader lid is van personeel of partner

43 BIJLAGEN

- ◊ Preventiecontacten
- ◊ Belangrijke contacten
- ◊ Wetteksten
- ◊ Voetnoten
- ◊ Met de steun van

INLEIDING

4-5 CONTEXT

6-10 DEFINITIES

11-13 CONTACTPUNTEN

CONTEXT

Met #MeToo in 2017 werd het probleem van seksueel grensoverschrijdend gedrag publiek bekend. Deze beweging werd uitgebreid naar tal van domeinen zoals de sport, de literatuur, de geneeskunde. Toch is het uitgaansmilieu redelijk vrij van schandalen gebleven, terwijl fysiek en verbaal geweld, ongewenst seksueel en seksistisch gedrag in bars, in clubs en op festivals bleven bestaan.

De balancetonbar getuigenissen over seksueel geweld in oktober 2021 in verschillende horecagelegenheden en clubs hebben de omvang van seksueel en seksistisch geweld aangetoond. **Dit geweld is onlosmakelijk verbonden met sociale contacten, met genderstereotypering, met bepaalde ideeën over toestemming, met racisme en met het gebruik van (legale en illegale) drugs**, zowel in het uitgaansleven als op openbare en private plaatsen.

De alomtegenwoordigheid en de onderlinge afhankelijkheid van dergelijk geweld getuigen van het structurele karakter van seksisme. **Om dit aan te pakken moeten we inclusief te werk gaan omdat cisvrouwen[1] niet de enige slachtoffers zijn van seksisme.** Vrouwen die voldoen aan meerdere discriminatiecriteria (bijvoorbeeld gekleurde vrouwen, vrouwen met een handicap, lesbiennes, biseksuele vrouwen) hebben meer kans om het slachtoffer te worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarom is het noodzakelijk om op alle niveaus een intersectionele en geïntegreerde strategie te ontwikkelen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en er beter op te reageren. **Als onderdeel van deze strategie moet een beleid de verantwoordelijkheid bij de daders leggen en niet bij de slachtoffers.**

Het is in dit perspectief dat de Brussels By Night Federation en de Stad Brussel sinds 2021 hebben beslist om een coherent actieplan op te stellen, dat gebaseerd is op drie assen: een sensibiliseringscampagne (Niets zonder mijn toestemming), de organisatie van opleidingen met Plan Sacha[2] of elke andere organisatie die gespecialiseerd is in seksueel grensoverschrijdend gedrag en in het verminderen van risico's, alsook de begeleiding van de sector bij het implementeren van tools en acties om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en aan te pakken.

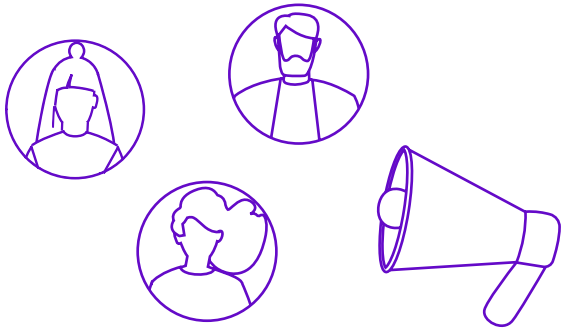

CONTEXT

Dit protocol is dus onderdeel van deze tools: het bevat enerzijds een preventief protocol voor organisatoren dat moet kaderen binnen een meer globale, niet-beoordelende strategie van risicobeperking[3], bedoeld om schade als gevolg van het gebruik van legale en illegale drugs, waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag, te voorkomen. Anderzijds bevat het een reactief protocol dat gekend moet zijn door alle personeelsleden die in contact komen met het publiek, om beter in te spelen op elke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag en zo het vertrouwen van het publiek in feestlocaties te vergroten.

Daarnaast definieert deze tekst gewelddadig gedrag en bevat hij zowel een gedeelte over het opvangen en/of behandelen van iemand die het slachtoffer is geworden van seksueel grensoverschrijdend gedrag als een gedeelte over de aanpak van de dader. De tekst bevat ook een deel over de aanpak van een dader die ook lid van het personeel is.

Het is belangrijk om voor ogen te houden dat **deze tool bepaalde werkwijzen om te reageren aanreikt, die moeten worden aangepast aan de bijzonderheden en problematieken van elke locatie**. Ze dient niet als vervanging voor een meer volledige opleiding en verhindert niet dat andere, meer dwingende en/of grondigere acties zouden worden geïmplementeerd.

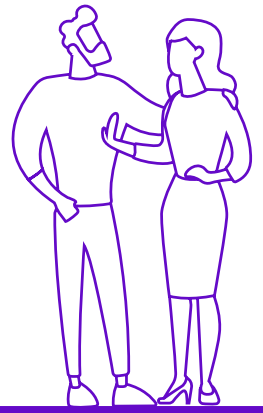

> **“Als onderdeel van deze strategie moet een beleid de verantwoordelijkheid bij de daders leggen en niet bij de slachtoffers.”**

DEFINITIES

Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag (SGG)

Elke handeling gesteld tegen de wil van een persoon en gebaseerd op andere rollen dan de maatschappij toekent aan mannen en vrouwen en op ongelijke machtsrelaties. Het omvat dreiging met geweld en dwang. Het kan lichamelijk, emotioneel, psychosociaal en seksueel van aard zijn, en kan ook worden geuit door het ontnemen van middelen of van toegang tot bepaalde diensten[4]. Het komt zeer vaak voor, maar wordt nog vaak gebanaliseerd, doodgezwegen of beschouwd als zeldzaam en contextafhankelijk, wat ertoe bijdraagt dat het wordt miskend en dus onzichtbaar blijft.[5]

VERSCHILLENDE VORMEN VAN SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG

Met :

◊ **Fysiek contact:** betasten of vastgrijpen van het lichaamsdeel van een persoon, met inbegrip van opzettelijke aanraken. Chemische onderwerping is ook een vorm van fysiek geweld.

Zonder :

◊ **Verbaal contact**: seksueel getinte grapjes of opmerkingen maken, direct tegen of over een persoon.

◊ **Visueel contact:** berichten, foto's of video's sturen naar een persoon of die zo aanstaren dat die er ongemakkelijk van wordt.

DEFINITIES

In het uitgaansleven neemt dit geweld diverse vormen aan en kan het worden ingedeeld in drie groepen.

◊ **Ongewenst seksueel gedrag:** geheel van seksueel getinte, in principe herhaalde, gedragingen (gebaren, houdingen, woorden) die een inbreuk kunnen zijn of zijn op de waardigheid van een persoon en zijn morele en/of fysieke integriteit.[6]

◦ **zonder misbruik van chemische kwetsbaarheid:** het slachtoffer lijkt bij het volle verstand en is in staat toestemming te geven. Dit kan zijn, maar is niet beperkt tot:

- Vernederende en/of discriminerende woorden over het lichaam van een persoon (bv. "ik heb zin in jou", "je bent hot", "jullie zwarten zijn zo passioneel", "zin in een triootje?" "wie van jullie is de man en wie de vrouw?"; herhaalde[7] misgendering) **zelfs al zegt de dader dat het maar een grapje of een compliment is, en zelfs als de woorden niet rechtstreeks aan de persoon gericht zijn (bv. "ik heb zin om hem te naaien")**
- Opdringerige blikken of contacten
- Een andere persoon achtervolgen
- Een seksuele handeling veinzen (bv. pijpbeweging of doggystyle nabootsen)
- Opdringerige contacten (bv. iemand aan de arm trekken of bij de hand nemen, een hand op de heupen leggen, een persoon die onhandig is (of die doet alsof) of die erg dronken is en die een of meerdere personen in het nauw brengt ...)

! Opgelet voor zwakke signalen van afwijzing !: wendt blik af, probeert zich discreet uit een greep te bevrijden, lijkt beschaamd, stelt zich gesloten op

◦ **met misbruik van chemische kwetsbaarheid:** in dat geval is het slachtoffer niet bij het volle verstand, en wordt die niet bekwaam geacht om toestemming te geven. Dit kan zijn, maar is niet beperkt tot, naast de hierboven opgesomde handelingen en woorden:

- Opdringerige contacten met een persoon die duidelijk onder invloed is (bv. ogen zijn gesloten/draaien weg, persoon kan net rechtop blijven staan, slaat wartaal uit)
- Een persoon die een andere persoon die zichtbaar onder invloed is benaderd en aanraakt (bv. die die zijn armen om iemand anders heen slaat en in een hoek probeert te dringen of die vanalles in iemands oor fluistert)

DEFINITIES

> **De ernst van de handeling is objectief, maar hoe deze wordt ervaren niet.**

◊ **Aantasting van de seksuele integriteit / verkrachting / chemische onderwerping**: Een aantasting van de seksuele integriteit is elke handeling die door een normaal, redelijk persoon als seksueel ongepast wordt beschouwd. Bedreiging of geweld zijn daarbij geen vereisten Verkrachting is elke daad van seksuele penetratie van welke aard en met welk middel ook, gepleegd op een persoon die daar niet in toestemt[8]. Bovendien is chemische onderwerping, ook al wordt deze niet gevolgd door fysiek geweld, een aantasting van de integriteit van een persoon en moet deze worden beschouwd als geweld. Dit kan zijn, maar is niet beperkt tot:

- Seksistische, racistische, validistische en/ of anti-LGBTQIA+ beledigingen (bv. “vuile hoer”, “vuile trans”)
- Persoon die het toilet van iemand anders binnendringt of bij verrassing binnengaat
- Persoon die zijn genitaliën aan iemand anders toont, persoonlijk of via een elektronisch apparaat (smartphone)
- Hand(en) op genitaliën, op borsten, op billen
- Omhelzen bij verrassing of dwang
- Genitaliën tegen de billen of elk ander lichaamsdeel van iemand anders wrijven
- Persoon die een product in het glas van iemand anders doet
- Gestoken worden (met een spuit of elk ander voorwerp bedoeld om een slachtoffer te drogeren en/of te laten schrikken)
- Verkrachting of poging tot verkrachting

Elk seksueel contact zonder toestemming, of waarvoor de toestemming van het slachtoffer niet geldig is wegens chemische kwetsbaarheid of chemische onderwerping moet in deze categorie worden opgenomen. **Het vrijwillige gebruik van psychoactieve producten (met name alcohol) rechtvaardigt nooit geweld**.

De ernst van de handeling is objectief, maar hoe deze wordt ervaren niet. Een persoon die tegen u verklaart het slachtoffer geweest te zijn van verkrachting, terwijl dat in werkelijkheid een agressie was, niet corrigeren en zijn ervaringen respecteren. Er zijn evenveel manieren om een agressie te ervaren als er slachtoffers zijn: een slachtoffer van intimidatie zonder misbruik van kwetsbaarheid kan meer steun nodig hebben dat een persoon die het slachtoffer was van verkrachting.

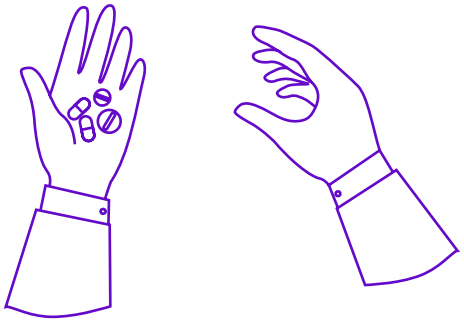

DEFINITIES

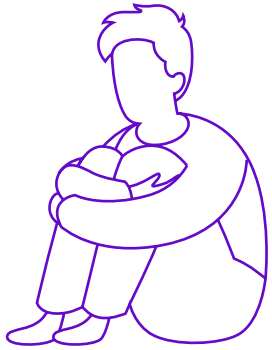
Psychoactieve stof

Elke psychoactieve, legale of illegale, stof die schade aan de geestelijke, lichamelijke en sociale gezondheid kan veroorzaken, die kan worden misbruikt of al dan niet kan leiden tot een verslaving.[9] Bijvoorbeeld tabak, alcohol, cannabis, amfetamines, ecstasy, cocaïne, ketamine, heroïne ...

Chemische onderwerping

Vrijwillige toediening voor criminele (verkrachting, handelingen van pedofilie) of strafbare doeleinden (vrijwillig geweld, diefstal) van psychoactieve stoffen zonder medeweten van het slachtoffer of onder bedreiging.[10]

Chemische kwetsbaarheid

Kwetsbare toestand van een persoon veroorzaakt door het vrijwillige gebruik van psychoactieve stoffen die hem kwetsbaarder maken voor strafbare of criminele handelingen.[11]

Toestemming : HERINNERING

De 5 kenmerken van toestemming:

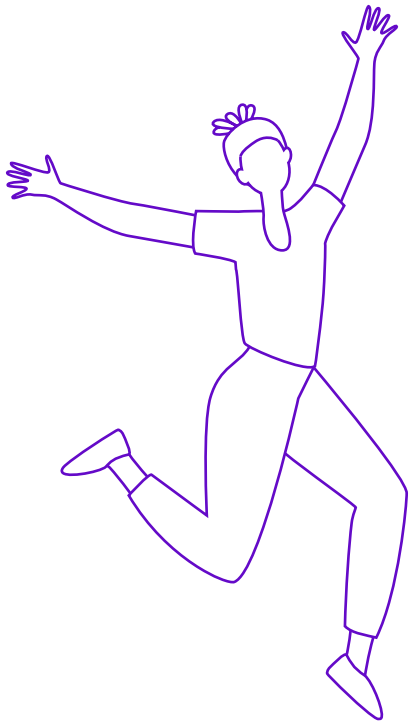
O **Omkeerbaar**
(men mag op elk moment van gedachten veranderen)

W **Weloverwogen**
(een persoon kan slechts volledig instemmen als hij/zij/hen bewust is en op de hoogte van een reeks informatie zoals het gebruik van een condoom, het risico op zwangerschap of een soa)

E **Enthousiast**
(als het niet ja is, is het nee / opgelet voor non-verbale signalen)

V **Vrijwillig**
(vrij van elke fysieke dwang of psychologische druk opgelegd door zichzelf of iemand anders - toegeven is niet instemmen!)

S **Specifiek**
(instemmen met iets betekent niet instemmen met iets anders)

CONTACT-PUNTEN

DE CONTACTPUNTEN ZIJN PERSONEN OP HET FEEST DIE INFORMATIE KUNNEN ONTVANGEN VAN OF DOORGEVEN AAN HET PUBLIEK OF ANDERE PERSONEELSLEDEN OF SECURITY.

ORGANISATOR/ OPERATOR

Definitie

Is verantwoordelijk voor het evenement en/ of de locatie. Dit kan de organisator of zijn vertegenwoordiger zijn (manager of iemand anders)

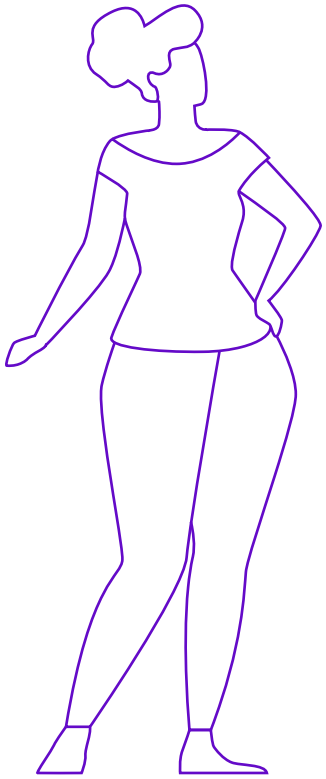
Taken

Beoordeelt de hoogdringendheid van de situatie samen met de Verantwoordelijke voor Risicobeperking (VRB)

Delegeert aan VRB

Moet een opleiding over risicobeperking (RB) en bestrijding van seksistisch en seksueel geweld (SSG) hebben gevolgd

CONTACT-PUNTEN

VERANTWOORDELIJKE VOOR RISICOBEPERKING (VRB)

Definitie

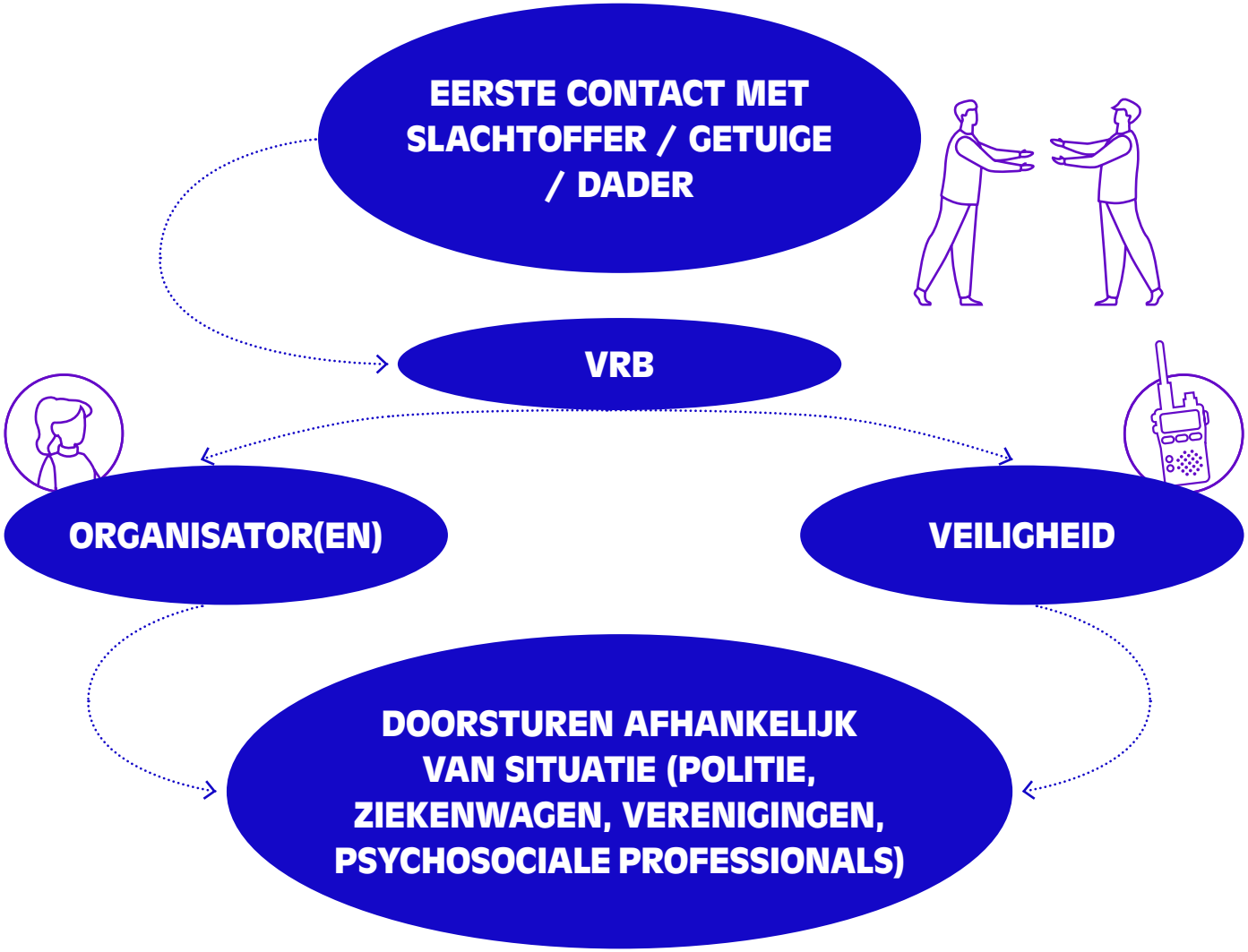
Beheert de strategie voor risicobeperking en voor de bestrijding van seksistisch en seksueel geweld op het evenement

Taken

- De verschillende diensten met elkaar verbinden (bv. personeel, getuige, veiligheid, EHBO-post enz.)
- De ziekenwagen of politie opbellen indien nodig
- Follow-up in geval van een interventie
- Preventie / sensibilisering / waarneming van het publiek
- **Moet een opleiding over risicobeperking (RB) en de bevordering van toestemming en de bestrijding van seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG) hebben gevolgd**

CONTACT-PUNTEN

Afhankelijk van het interne beheer, de grootte van de locatie en/of het evenement, kan de organisator ertoe worden verplicht om de rol van VRB op zich te nemen. In zijn afwezigheid moet hij intern iemand anders aanstellen om deze taken uit te voeren.

Care zone : *zone met, in de mate van het mogelijke, alle of een aantal van de volgende elementen:*

- ◊ *Rustige plek of een plek die is afgeschermd van alle drukte van de locatie (bv. speciale ruimte, backstage, kantoor ...)*
- ◊ *Nauw contact met verpleegpost, indien deze aanwezig is op de locatie*

Care team : *team op het terrein dat potentiële slachtoffers moet waarschuwen of opvangen door observatie van en contact met het publiek.*

Verpleegpost: *speciale zone waar kleine tot grote letsels worden behandeld (bv. lichte letsels, overmatige vermoeidheid, ongemakken, zware letsels, seksueel geweld ...). Deze zone kan een EHBO-post zijn als deze dienst aanwezig is op het evenement. Deze post vereist in de mate van het mogelijke de aanwezigheid van een persoon of personen die een EHBO-opleiding hebben gevolgd.*

Infostand: *in de mate van het mogelijke kan een stand van verenigingen die actief zijn rond risicobeperking (RB) worden ingericht om het publiek te sensibiliseren over de risico's die gerelateerd zijn aan het feest (bv. Modus Vivendi, Exaequo, Safe 'n Sound enz.).*

Onthaalpunt: *in de mate van het mogelijke kan een onthaalpunt worden ingericht waar potentiële slachtoffers van seksistisch en seksueel geweld of andere soorten van geweld feiten kunnen melden. Dit onthaalpunt moet rechtstreeks in contact staan met de VRB. Deze post kan ook dienstdoen als sensibiliseringspunt voor het publiek aan de ingang van het evenement.*

PREVENTIEF PROTOCOL

15-17

ALGEMENE MAATREGELEN

18

PREPRODUCTIE / EN OP DE SITE

19

NA HET FEEST / POSTPRODUCTIE

ALGEMENE MAATREGELEN

1. **MINSTENS ÉÉN PERSOON MOET EEN OPLEIDING HEBBEN GEVOLGD** over risicobeperking en preventie van seksistisch en seksueel geweld, en deze wordt de verantwoordelijke voor risicobeperking (VRB). De aanpak van slachtoffers vertaalt zich vaak in een zware mentale last als gevolg van het nauwe contact met personen die een trauma hebben opgelopen, en het is raadzaam dat er minstens twee personen een opleiding hebben gevolgd over deze kwesties;

2. **IN EERSTE INSTANTIE MOET HET PERSONEEL TEN MINSTE GESENSIBILISEERD ZIJN OVER RISICOBEPERKING**, op het vlak van producten en SGG. Hiervoor zijn tools[12] beschikbaar bij betrokken verenigingen zoals Modus Vivendi, Safe Ta Night, Safe 'n Sound, Pimento, Plan Sacha enz.;

3. **HET PERSONEEL MOET OOK, IN DE MATE VAN HET MOGELIJKE, OPGELEID ZIJN**, vooral het barpersoneel. Ofwel door de organisator en/of de VRB, ofwel door een externe organisatie (bv. Plan Sacha, Modus Vivendi, Safe 'n Sound, Pimento enz.) Minstens een persoon moet een EHBO-opleiding hebben gevolgd. Bij de werving moet bijzondere aandacht worden besteed aan de sensibilisering van het toekomstige personeel over deze kwesties;

4. **INTERN HANDVEST**: Om de aandacht van het personeel op deze kwesties te vestigen, moet gezamenlijk een **intern handvest** worden opgesteld over de waarden van de operator. Dit handvest kan vervolgens worden omgezet in een extern handvest voor het publiek[13] (zie);

5. **INRICHTING VAN EEN ONTHAALPUNT, EEN CARE ZONE (BEMAND DOOR OPGELEIDE PERSONEN) EN/OF EEN CARE TEAM** wanneer dat mogelijk is en als deze personen **vooraf een opleiding hebben gekregen**, en terbeschikkingstelling van **materiaal voor risicobeperking** (condooms, oordopjes, gratis water, snacks indien mogelijk, of elk ander relevant hulpmiddel). Dit materiaal kan via een infostand van verenigingen ter beschikking worden gesteld;

6. **ALS ER EEN EXTERN HANDVEST OF EEN ANDERE HERINNERING AAN DE WAARDEN BESTAAT,** deze uithangen aan de ingang, op de website, op social media, bij aankoop van de tickets en op alle communicatiedragers;

7. **BRIEFING MET PERSONEEL, PARTNERS EN SECURITY** (briefen over het feit dat een getuigenis over seksueel geweld altijd moet worden geloofd, en over misgendering, bijvoorbeeld in de toiletten) voor aanvang van het feest, **duidelijke rolverdeling**. Herinneren aan het interne handvest, als dit bestaat;

ALGEMENE MAATREGELEN

8. **OPVALLENDE ONDERSCHEIDENDE TEKENS VOOR HET HELE TEAM VOORSTELLEN ZODAT ZE GOED HERKENBAAR ZIJN** door het publiek (bv. T-shirt, armbanden, fluohesje, masker ...) zorgt ervoor dat een slachtoffer gemakkelijk een "vertrouwenspersoon" kan identificeren en heeft een ontradend effect op potentiële belagers;

9. **DE FEESTVIERDERS BRIEFEN AAN DE INGANG** : eraan herinneren dat deze locatie staat voor inclusiviteit en tolerantie, dat er geen plaats is voor om het even welke vorm van discriminatie en gewelddadig gedrag. Toezicht houden op **gewelddadig gedrag in de wachtrij en** personen die zijn geïdentificeerd als potentieel gevaarlijk **de toegang ontzeggen** (bijvoorbeeld personen die mensen in de buurt lastigvallen, die zich seksistisch, anti-LGBTQIA+ uitlaten, die reeds te zwaar onder invloed zijn enz.;

10. **SENSIBILISERINGSAFFICHES VOOR HET PUBLIEK UITHANGEN**, of elke andere poster/communicatie over de non-tolerantie van elk gewelddadig gedrag, alsook **sensibiliseringsaffiches of -berichten over drugmisbruik, inclusief alcohol** (zie bijlagen);

11. **PLAATSING VAN EEN E-MAILADRES OM POTENTIËLE GETUIGENISSEN TE ONTVANGEN.** De VRB of een speciaal aangestelde persoon zal deze mailbox beheren, door steun aan slachtoffers te bieden (met name beschikbaar blijven voor eventuele klachten) en hen door te verwijzen naar de passende structuren (ZSG bij seksueel geweld of verkrachting, Punt vzw (Antwerp), CAW - slachtofferhulp voor psychologische steun ...);

12. **ORGANISEREN VAN PARTNERSCHAPPEN** amet betrouwbare **taxibedrijven** (bv. taxis bleus);

13. **VOOR OGEN HOUDEN DAT ELKE DISCRIMINERENDE COMMUNICATIE** ("lady's nights", "free shots voor meisjes", verschillende dresscode volgens geslacht) ongelijkheid in de hand werkt en agressie op het terrein bevordert. Het gebruik van **inclusieve taal** (dag iedereen, dag community enz.) en meer **inclusiviteit in de programmatie** (meer seksuele minderheden, meer gekleurde personen, meer personen met een handicap enz.) worden sterk aangemoedigd omdat dit gelijkheid en inclusiviteit bevordert, aangezien een inclusieve programmatie zich weerspiegelt in het publiek.

Voorbeeld van handvest

Wederzijds respect en vriendelijkheid

Hier zijn we er allemaal verantwoordelijk voor om de ruimtes meer inclusief en vriendelijk te maken, zodat iedereen op elk moment aangename momenten kan beleven. Hier hebben we aandacht voor onze grenzen en respecteren we die van de anderen, en als we zien dat iemand wordt bedreigd in zijn persoonlijke ruimte, dan reageren we! We gebruiken de 5A's methode: Aanspreken, Afleiden, Anderen betrekken, Afzonderen, Aanwezig blijven.

Nultolerantie voor gewelddadig gedrag

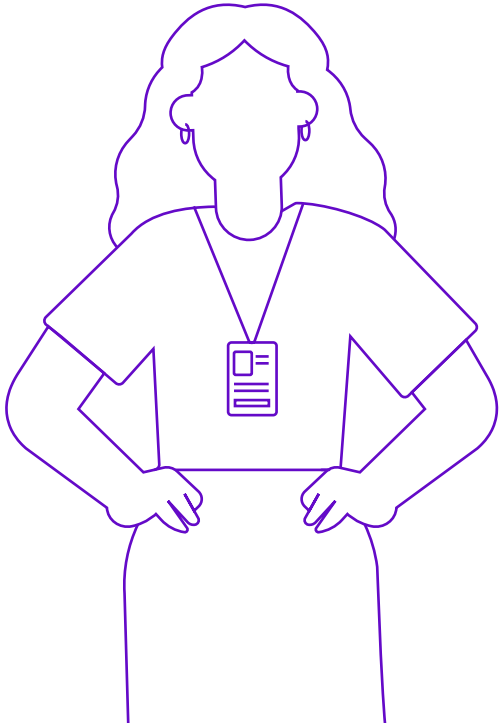
Hier laten we mensen met rust. Elke vorm van discriminatie is verboden. Dit omvat, maar is niet beperkt tot respectloze, beledigende, onterende handelingen of woorden wegens geslacht, afkomst, genderidentiteit, seksuele geaardheid, handicap, uiterlijk of kleding, zowel tegenover onze artiesten, ons publiek of leden van het team. We plegen geen verbaal of fysiek geweld, geen seksistisch of seksueel geweld, we vallen niemand lastig, we drogeren anderen niet, we plegen geen vandalisme, we respecteren de locatie, maar vooral de anderen.

Cultuur van toestemming

Hier (en elders) respecteren we elkaars toestemming. Nee is nee en als het niet duidelijk ja is, is het duidelijk nee. In de club en daarbuiten vragen we, en respecteren we, het antwoord. Of het nu seksuele avances zijn of het delen van een foto op social media. Opgelet met alcohol- of druggebruik: we kunnen er niet van uitgaan dat een persoon in chemische kwetsbaarheid zijn toestemming heeft gegeven.

PREPRODUCTIE EN OP DE SITE

1

PLAATSEN VAN DUIDELIJKE SIGNALISATIE VAN BELANGRIJKE PLAATSEN: uitgang, vestiaire, toiletten, waterpunt, infopunt/signalisatie, care zone, hulpzone

- ◊ Nadenken over de mogelijkheid om de bordjes te veranderen/overkleven voor het feest om ze duidelijker of inclusiever te maken;
- ◊ Voor de organisator:·nadenken over de mogelijkheid om genderneutrale toiletten te installeren (zitten/staan, aanwezigheid van een genderneutraal toilet). Dit is een inclusiefactor voor seksuele minderheden;

2

IDENTIFICATIE EN VERSTERKTE BEWAKING VAN DONKERE PLAATSEN;

3

WALKIETALKIES (ZIE ALARMKNOP VOOR BEPAALDE POSTEN) voor de verantwoordelijken en de belangrijkste posten (ingang, toiletten, bar, dj booth, hulpzone/care zone);

4

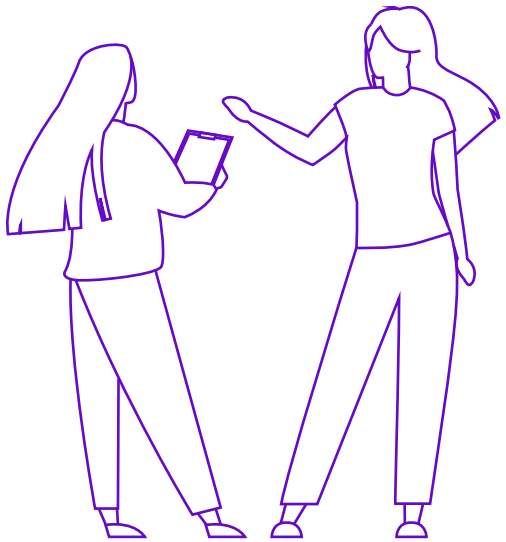
BEHEER VAN DRUGS:

- ◊ **Vermijden van beschuldigende communicatie over het gebruik van drugs**: risico dat personen die te veel gebruikt hebben geen hulp zoeken uit angst om te worden buitengezet;
- ◊ Een **duidelijke strategie voor de inbeslagname van verdovende middelen en de uitzetting van gebruikers en/of dealers vastleggen**, door in de eerste plaats de veiligheid te garanderen van de persoon onder invloed;

5

EEN PLAN OPSTELLEN OM IN TE SPELEN OP DE KOMST VAN DE POLITIE INDIEN NODIG: ervoor zorgen dat de feestvierders niet drinken of geen verdovende middelen gebruiken buiten of voor de feestlocatie; personen aanstellen die met de politie communiceren, bij aankomst van de politie duidelijk maken dat de situatie onder controle is om een agressieve interventie te vermijden, indien mogelijk vermijden dat ze binnenkomen, de feestvierders geruststellen. Deze maatregelen zijn vooral belangrijk omdat **de komst van de politie onrust kan veroorzaken en een onveiligheidsfactor vormt voor seksuele minderheden, gekleurde mensen en/of mensen zonder papieren.**

NA HET FEEST / POST-PRODUCTIE

6 **DE GEGEVENS VAN DE VERSCHILLENDE WAARGENOMEN EN/OF GEMELDE INCIDENTEN BEWAREN;**

7 **REGELMATIG DEBRIEFINGS INPLANNEN**

(elk weekend/wekelijks) om de interne communicatie te bevorderen en de verschillende incidenten te kunnen identificeren, beheren en archiveren;

8 **MINSTENS ÉÉN INTERNE EVALUATIE EN/OF MET GESPECIALISEERDE VERENIGINGEN INPLANNEN** (bv. BBNF, Modus, Safe 'n Sound) om de resultaten te bespreken, tekortkomingen te identificeren en verbeterpunten te vinden;

9 **SLACHTOFFERS EN GETUIGEN AANMOEDIGEN OM TE PRATEN VIA DE VERSCHILLENDE COMMUNICATIEKANALEN;**

10 **ALS GEWELD VANWEGE EEN PERSONEELSLID** werd vastgesteld of gemeld, moet dit worden behandeld en moet het personeelslid worden gestraft.

REACTIEF PROTOCOL

21	22-35	36-39	40-42
HERINNERING	PROTOCOL ALS DE DADER LID IS VAN HET PUBLIEK	PROTOCOL ALS DE DADER LID IS VAN HET PERSONEEL OF PARTNER (KUNSTENAAR, SUBCONTRACTOR ...)	CONCLUSIE, FOLLOW-UP EN EVALUATIE

HERINNERING

1. **HET SLACHTOFFER MOET ALTIJD VOORRANG KRIJGEN OP DE DADER**
2. **TWEE PERSONEN MAXIMUM OM NAAR HET SLACHTOFFER TE LUISTEREN** en zo een extra bron van stress vermijden. De andere aanwezige personeelsleden kunnen op zoek naar de dader, potentiële onrust bedaren en/of nieuwsgierigen op afstand houden.
3. **BEWIJZEN VERZAMELEN** Beschrijving van het geweld, de dader en alle sporen van hoe de situatie is aangepakt indien een dergelijke situatie zich opnieuw zou voordoen.

> **Op elk moment als de VRB en/of het slachtoffer oordelen dat dit een situatie betreft die een nadere interventie vereist: de juiste procedure volgen.**

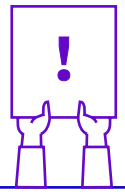
ONDERSTEUNINGSPRINCIPES

- ◊ Geloven
- ◊ Niet verwijten
- ◊ Tijd geven
- ◊ Geen beslissingen nemen voor iemand anders
- ◊ Geen bijkomend geweld
- ◊ Open vragen vermijden
- ◊ Het draait niet om jou
- ◊ Doorverwijzen naar gespecialiseerde diensten en bevoegde diensten

INTERVENTIEPROTOCOL

- ◊ Niet alleen zijn (onzichtbare back-up[14], communicatie met VRB)
- ◊ Geen confrontatie tussen dader en slachtoffer
- ◊ Kalmte bewaren
- ◊ Geweld zoveel mogelijk vermijden
- ◊ Dialoog aangaan, rustig luisteren
- ◊ Bewijzen verzamelen
- ◊ Bestraffen
- ◊ Intern communiceren

© Crédits La Cabane

PROTOCOL ALS DE DADER LID IS VAN HET PUBLIEK

AANPAK SLACHTOFFER

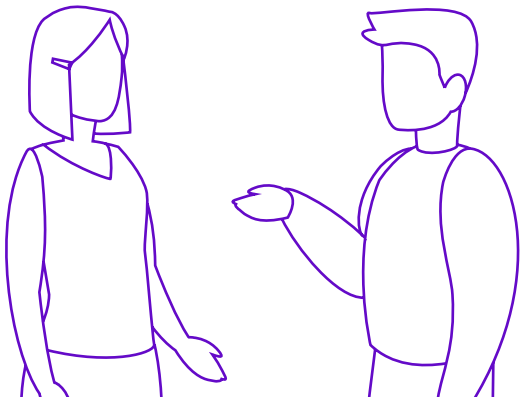
1. COMMUNICEREN
2. ONDERSTEUNEN
3. DOORVERWIJZEN
4. BEWIJZEN VERZAMELEN

DADER AANPAKKEN WANNEER DEZE IS GEÏDENTIFICEERD

1. VERWITTIGEN
2. BESTRAFFEN
3. DE VEILIGHEID BUITEN GARANDEREN
4. BEWIJZEN VERZAMELEN

ONGEWENST SEKSUEEL GEDRAG ZONDER MISBRUIK CHEMISCHE KWETSBAARHEID

AANPAK SLACHTOFFER

1 COMMUNICEREN

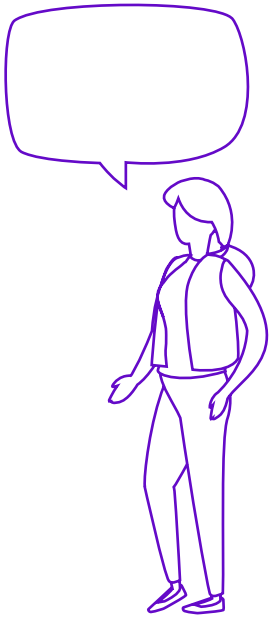
Als u ongewenst seksueel gedrag zonder misbruik van chemische kwetsbaarheid vaststelt of men dit aan u komt melden → Als de situatie het toelaat**, de VRB informeren voor interventie.**

Communiceren met het slachtoffer:

- ◊ **Luisteren / vragen of de persoon zich op zijn gemak voelt**

Als de persoon niet op zijn gemak is door het opdringerig gedrag van een bepaalde persoon, **hulp aanbieden**:

Voorstellen om de dader direct aan te pakken	Vragen of het slachtoffer alleen is

Als de persoon geen hulp wil, diens keuze respecteren en een plek aanwijzen (de helpdesk of een ander lid van het care team) waar die altijd hulp kan vragen als dat gewenst is. Blijf echter een oogje in het zeil houden bij de persoon, indien mogelijk, in geval van twijfel.

ONGEWENST SEKSUEEL GEDRAG ZONDER MISBRUIK CHEMISCHE KWETSBAARHEID

AANPAK SLACHTOFFER

2 ONDERSTEUNEN

Als het slachtoffer niet alleen is, maar diens vrienden niet meer terugvindt en hulp wil, mee helpen zoeken.

Als het slachtoffer wil dat de dader direct wordt aangepakt, zie verder “de dader aanpakken”.

Aan het slachtoffer voorstellen om naar de care zone te gaan en ga mee indien die dit wenst.

- Een **gratis niet-alcoholische drank** aanbieden als die dit wenst
- Kader scheppen: wie bent u, hoeveel tijd kunt u besteden, slachtoffer herinneren aan zijn rechten (woedend zijn, een klacht indienen ...). Geef het slachtoffer wat ruimte en tijd, empathisch zijn, het slachtoffer geruststellen (“je hoeft me niet alles te vertellen, alleen als je dat wil”) alvorens vragen te stellen.

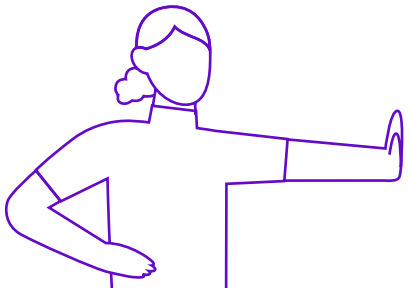
Als de vrienden gevonden zijn, hen even alleen laten om de care zone te verlaten en controleren of ze betrokken zijn en het slachtoffer goed kunnen opvangen. Waakzaam blijven in geval van twijfel.

3 DOORVERWIJZEN

Als de vrienden niet worden gevonden of als ze zich niet verantwoordelijk opstellen, ervoor zorgen dat het **slachtoffer in de care zone blijft tot die zich beter voelt**, of indien nodig en indien het slachtoffer dit wenst, een **taxi bellen** (partnertaxi met vermelding van specifieke problematiek), het slachtoffer begeleiden tot die in de taxi zit en voorstellen om een **vertrouwenspersoon om te bellen op het slachtoffer te komen halen**.

ONGEWENST SEKSUEEL GEDRAG ZONDER MISBRUIK CHEMISCHE KWETSBAARHEID

DADER AANPAKKEN WANNEER DEZE IS GEÏDENTIFICEERD

1 VERWITTIGEN

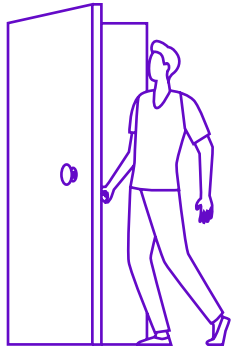
Een **eerste verwittiging** geven en uitleggen dat zijn handelingen ongewenst gedrag inhouden en dat die bij een tweede verwittiging zal worden buitengezet.

Als organisator hebt u het recht de dader onmiddellijk buiten te zetten als u vindt dat diens aanwezigheid de veiligheid en/of het welzijn van het publiek in gevaar brengt.

De organisator informeren en een beschrijving van de dader geven.

2 BESTRAFFEN

Als het niet de eerste verwittiging is, en de dader bij het volle verstand is, de dader buitenzetten. Voorstellen om **diens vrienden te helpen zoeken indien die dit wenst,** om hen te verwittigen en/of zodat ze samen kunnen vertrekken.

Als de **dader niet bij diens volle verstand is** (onder invloed van drugs of alcohol)

- ◊ **Meenemen** naar een rustigere zone (bv. ontnuchteringsruimte indien mogelijk - maar niet in dezelfde ruimte als het slachtoffer!)
- ◊ Een **taxi** of **ambulance** bellen als dat niet mogelijk is.

N.B. : De idee hierachter is dat de dader buiten niet het slachtoffer wordt van geweld, dat die in veiligheid wordt gebracht of dat die geen andere inbreuken pleegt voor de locatie/het feest.

De dader zal worden buitengezet door de **security** of de mensen van de **toegangscontrole** of door de **plaatselijke verantwoordelijke**. Als die weigert te vertrekken, laten kiezen tussen vertrekken of de politie bellen.

ONGEWENST SEKSUEEL GEDRAG ZONDER MISBRUIK CHEMISCHE KWETSBAARHEID

> “De politie bellen als de dader een gevaar voor anderen wordt.”

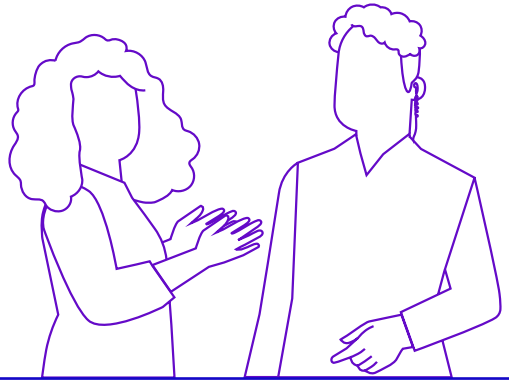
DADER AANPAKKEN WANNEER DEZE IS GEÏDENTIFICEERD

3 DE VEILIGHEID BUITEN GARANDEREN

Zodra de dader vertrokken is, ervoor zorgen dat die geen geweld meer gebruikt of bedreigingen uit in de onmiddellijke omgeving van het feest, in het bijzonder tegen diegenen die de dader hebben aangegeven. Als de dader tekenen van geweld vertoont, **een taxi bellen en ervoor zorgen dat de persoon instapt**. De **politie** bellen als de dader een gevaar voor anderen wordt. In dat geval niet het slachtoffer vermelden indien die in de eerste plaatse de politie niet wilde bellen en die hierover geruststellen.

ONGEWENST SEKSUEEL GEDRAG MET MISBRUIK CHEMISCHE KWETSBAARHEID

Altijd voor ogen houden dat de betrokkene in dit geval niet in staat is toestemming te geven. Bovendien kan de betrokkene, naargelang het product en/of de context, zich agressief gedragen, vluchten, wartaal uiten, het geweld minimaliseren ... Dit gedrag kan een teken zijn van het feit dat die onder invloed is of een trauma heeft en mag in geen geval de getuigenis van een slachtoffer beïnvloeden.

AANPAK SLACHTOFFER

1 COMMUNICEREN

Als u ongewenst seksueel gedrag met misbruik van chemische kwetsbaarheid vaststelt of men dit aan u komt melden → Als de situatie het toelaat, **de VRB informeren voor interventie**.

Communiceren met het slachtoffer

- ◊ Als het slachtoffer **bewusteloos is, de hulpdiensten bellen** (bv. 112)
- ◊ Als het slachtoffer zich in **extreme chemische kwetsbaarheid** bevindt, de verpleegpost verwittigen indien deze aanwezig is. Als er geen verpleegpost beschikbaar is op het evenement, het slachtoffer begeleiden en erbij blijven in de care zone of de verpleegpost om te evalueren of bijkomende hulp nodig is
- ◊ Als het slachtoffer wel bij **bewustzijn** is, hulp bieden.

Vragen of het slachtoffer alleen is.

ONGEWENST SEKSUEEL GEDRAG MET MISBRUIK CHEMISCHE KWETSBAARHEID

AANPAK SLACHTOFFER

2 ONDERSTEUNEN

Als het slachtoffer niet alleen is, maar diens vrienden niet meer terugvindt en hulp wil, mee helpen zoeken.

Aan het slachtoffer voorstellen om naar de care zone te gaan en meegaan indien die dit wenst.

- Aan de betrokkene vragen of die denkt dat die het slachtoffer was van **chemische onderwerping**. Zo ja, uitleggen dat die **best geen water drinkt zodat het bloed zoveel mogelijk intact blijft** indien die stalen zou willen laten afnemen.
- Als de betrokkene niet denkt dat die het slachtoffer was van chemische kwetsbaarheid, een gratis niet-alcoholische drank aanbieden.
- **Kader scheppen:** wie bent u, hoeveel tijd kunt u besteden, slachtoffer herinneren aan zijn rechten (woedend zijn, een klacht indienen ...). Laat het slachtoffer zelf initiatief nemen, empathisch zijn, het slachtoffer geruststellen ("je hoeft me niet alles te vertellen, alleen als je dat wil") alvorens vragen te stellen..

Als de vrienden gevonden zijn, hen even alleen laten om de zone te verlaten en controleren of ze betrokken zijn en het slachtoffer goed kunnen opvangen. Waakzaam blijven in geval van twijfel.

3 ORIËNTEREN

Als de vrienden niet worden gevonden of als ze zich niet verantwoordelijk opstellen, ervoor zorgen dat het **slachtoffer in de care zone blijft tot die zich beter voelt**, of indien nodig en indien het slachtoffer dit wenst, een **taxi bellen** (partnertaxi met vermelding van specifieke problematiek), het slachtoffer begeleiden tot het in de taxi zit en voorstellen om een **vertrouwenspersoon om te bellen op het slachtoffer te komen halen**.

ONGEWENST SEKSUEEL GEDRAG MET MISBRUIK CHEMISCHE KWETSBAARHEID

> **Een dader mag worden tegengehouden door elke burger of elk lid van het team ter plaatse op voorwaarde dat hij/zij bezig is met het plegen van een misdrijf of op het punt staat te plegen.**

DADER AANPAKKEN WANNEER DEZE IS GEÏDENTIFICEERD

1 VERWITTIGEN

De organisator informeren en een beschrijving van de dader geven.

Een dader **mag worden tegengehouden door elke burger of elk lid van het team ter plaatse op voorwaarde dat hij/zij bezig is met het plegen van een strafbaar misdrijf van geweld, seksueel misbruik of verkrachting (of op het punt staat dit te plegen).** (artikel 1. 3° van de wet van 20 juli 1990, zie bijlage) Veiligheidsagenten zijn verplicht de dader of verdachte aan te houden.

Als het slachtoffer dit wenst of als u oordeelt dat een interventie noodzakelijk is, de politie bellen.

ONGEWENST SEKSUEEL GEDRAG MET MISBRUIK CHEMISCHE KWETSBAARHEID

DADER AANPAKKEN WANNEER DEZE IS GEÏDENTIFICEERD

2 BESTRAFFEN

Als het slachtoffer niet wil dat u de politie belt en de dader is **BIJ HET VOLLE VERSTAND**:

- ◊ Die buitenzetten.
- ◊ Voorstellen om diens vrienden te helpen zoeken indien de dader dit wenst, om hen te verwittigen en/of zodat ze samen kunnen vertrekken.

OF

Als het slachtoffer niet wil dat u de politie belt en de dader is **NIET BIJ HET VOLLE VERSTAND** (onder invloed van drugs of alcohol)

- ◊ **Meenemen** naar een rustigere zone (bv. ontnuchteringsruimte indien mogelijk - maar niet in dezelfde ruimte als het slachtoffer!)
- ◊ Een **taxi** of **ambulance** bellen als dat niet mogelijk is.

N.B. : De idee hierachter is dat de dader buiten niet het slachtoffer wordt van geweld, dat die in veiligheid wordt gebracht of geen andere inbreuken pleegt voor de locatie/het feest.

De dader zal worden buitengezet door de **security** of de mensen van de **toegangscontrole** of door de **plaatselijke verantwoordelijke**. Als de dader weigert te vertrekken, laten kiezen tussen vertrekken of de politie bellen.

Als het slachtoffer wil dat u de politie belt, moet u de politie bellen.

3 DE VEILIGHEID BUITEN GARANDEREN

Zodra de dader vertrokken is, ervoor zorgen dat die geen geweld meer gebruikt of bedreigingen uit in de onmiddellijke omgeving van het feest, in het bijzonder tegen diegenen die die hebben aangegeven. Als de dader tekenen van geweld vertoont, een **taxi bellen en ervoor zorgen dat de persoon instapt**. De **politie** bellen als de dader een gevaar voor anderen wordt. In dat geval niet het slachtoffer vermelden indien dit in de eerste plaatse de politie niet wilde bellen en het hierover geruststellen.

AANTASTING VAN DE SEKSUELE INTEGRITEIT / VERKRACHTING

AANPAK SLACHTOFFER

1 COMMUNICEREN

Als u een aantasting van de seksuele integriteit of een verkrachting vaststelt of men dit aan u komt melden → **Als de situatie het toelaat, de VRB informeren**.

Communiceren met de betrokkene

- ◊ Als het slachtoffer **bewusteloos is, de hulpdiensten bellen** (bv. 112)
- ◊ Als het slachtoffer zich in **extreme chemische kwetsbaarheid** bevindt, de verpleegpost verwittigen indien deze aanwezig is. Als er geen verpleegpost beschikbaar is op het evenement, het slachtoffer begeleiden en erbij blijven in de care zone of de verpleegpost om te evalueren of bijkomende hulp nodig is.
- ◊ Als de betrokkene wel bij **bewustzijn** is, luisteren / hulp bieden.

Vragen of die vrienden heeft ter plaatse die die kunnen begeleiden en ondersteunen. Zo ja, de vrienden helpen zoeken (aan te passen volgens prioriteit).

2 ONDERSTEUNEN

Het slachtoffer wegbrengen, erbij blijven, ertegen praten, het geruststellen en ervoor zorgen dat de onmiddellijke behoeften worden ingewilligd (als het gewond is, een paniekaanval doormaakt ...).

Voorstellen om **de betrokkene naar de care zone te begeleiden**.

- ◊ Een glas water aanbieden, luisteren, eenvoudige vragen stellen (Wil je gaan zitten? Wil je een trui? Mag ik je arm aanraken?).
- ◊ **Kader scheppen**: wie bent u, hoeveel tijd kunt u besteden, slachtoffer herinneren aan zijn rechten (woedend zijn, een klacht indienen ...). Laat het slachtoffer zelf initiatief nemen, het slachtoffer geruststellen ("je hoeft me niet alles te vertellen, alleen als je dat wil") alvorens vragen te stellen.

AANTASTING VAN DE SEKSUELE INTEGRITEIT / VERKRACHTING

AANPAK SLACHTOFFER

3 ORIËNTEREN

Als de verantwoordelijke vaststelt dat het slachtoffer **IN STAAT IS informatie te verstrekken** → **Vragen of het slachtoffer hulp wil van de medische hulpdiensten (ziekenwagen en/of ZSG) of van de politie.**

JA

112 bellen en vragen naar Spoeddienst UMC Sint-Pieter (24/7) indien onmiddellijk verzorging noodzakelijk is, anders contact opnemen met ZSG (Zorgcentrum Seksueel Geweld 24/7), in de Hoogstraat 320. **Bellen naar + 32 2 535 45 42**.

NEE

Het slachtoffer informeren
(zie hulpmiddelen in bijlage)

- ◊ dat u een taxi kunt bellen (partnertaxi met vermelding van deze specifieke problematiek)
- ◊ dat het slachtoffer later het recht heeft emotionele en medische ondersteuning te krijgen, dat het naar een ZSG kan gaan als het daar klaar voor is

Aangeven dat als het slachtoffer is verzorgd in een ZSG, het niet verplicht is een klacht in te dienen, maar dat dat wel kan als het dat zou wensen.

Het slachtoffer eraan herinneren dat het allerbelangrijkste het respect voor diens tijd en behoeften is. Hulpmiddelen voorstellen (zie bijlage) met alle beschikbare hulp- en hersteldiensten waarmee het slachtoffer contact kan opnemen indien die emotionele/psychologische steun en/of oriëntatie nodig heeft.

Als de organisator en VRB vaststellen dat het slachtoffer **NIET IN STAAT IS informatie te verstrekken**: Het slachtoffer meenemen naar de verpleegpost en/of care zone **OF** 112 bellen en vragen naar medische spoeddiensten.

Ervoor zorgen dat het slachtoffer de ruimte niet alleen verlaat. Voorstellen om een **taxi te bellen** (partnertaxi met vermelding van deze specifieke problematiek) of **om zich te laten vergezellen door een vriend(in).**

AANTASTING VAN DE SEKSUELE INTEGRITEIT / VERKRACHTING

AANPAK DADER ALS U GETUIGE WAS OF ALS HET SLACHTOFFER EEN DUIDELIJKE BESCHRIJVING KON GEVEN

> **Als het slachtoffer dit wenst of als u oordeelt dat een interventie noodzakelijk is, de politie bellen.**

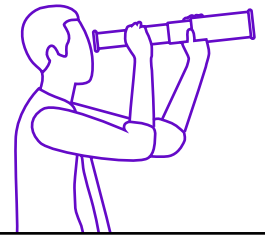
1 VERWITTIGEN

De organisator informeren en een beschrijving van de dader geven.

Een dader **mag worden tegengehouden door elke burger of elk lid van het team ter plaatse op voorwaarde dat hij/zij bezig is met het plegen van een strafbaar misdrijf van geweld, seksueel misbruik of verkrachting (of op het punt staat dit te plegen)**. (artikel 1. 3° van de wet van 20 juli 1990, zie bijlage).

Als het slachtoffer dit wenst of als u oordeelt dat een interventie noodzakelijk is, de politie bellen.

AANTASTING VAN DE SEKSUELE INTEGRITEIT / VERKRACHTING

AANPAK DADER ALS U GETUIGE WAS OF ALS HET SLACHTOFFER EEN DUIDELIJKE BESCHRIJVING KON GEVEN

2 BESTRAFFEN

Als het slachtoffer niet wil dat u de politie belt en de dader **BIJ HET VOLLE VERSTAND** is:

- ◊ Hem buitenzetten.
- ◊ Voorstellen om **diens vrienden te helpen zoeken indien die dit wenst**, om hen te verwittigen en/of zodat ze samen kunnen vertrekken.

OF

Als het slachtoffer niet wil dat u de politie belt en de dader is **NIET BIJ HET VOLLE VERSTAND** (onder invloed van drugs of alcohol)

- ◊ **Meenemen** naar een rustigere zone (bv. ontnuchteringsruimte indien mogelijk - maar niet in dezelfde ruimte als het slachtoffer!).
- ◊ Een **taxi** of **ambulance** bellen als dat niet mogelijk is.

N.B. : De idee hierachter is dat de dader buiten niet het slachtoffer wordt van geweld, dat die in veiligheid wordt gebracht of geen andere inbreuken pleegt voor de locatie/het feest.

De dader zal worden buitengezet door de **security** of de mensen van de **toegangscontrole** of door de **plaatselijke verantwoordelijke**. Als de dader weigert te vertrekken, laten kiezen tussen vertrekken of de politie bellen.

3 DE VEILIGHEID BUITEN GARANDEREN

Zodra de dader vertrokken is, ervoor zorgen dat die geen geweld meer gebruikt of bedreigingen uit in de onmiddellijke omgeving van het feest, in het bijzonder tegen diegenen die die hebben aangegeven. Als de dader tekenen van geweld vertoont, **een taxi bellen en ervoor zorgen dat de persoon instapt**. De **politie** bellen als de dader een gevaar voor anderen wordt. In dat geval niet het slachtoffer vermelden indien die in de eerste plaatse de politie niet wilde bellen en die hierover geruststellen.

PROTOCOL ALS DE DADER LID IS VAN HET PERSONEEL OF PARTNER

(KUNSTENAAR, SUBCONTRACTOR ...)

© Crédits Djesper

ALS U AGRESSIE VASTSTELT **VANWEGE EEN PERSONEELSLID OF ALS MEN DIT AAN U KOMT MELDEN**

CONTACT OPNEMEN MET DE VRB EN/OF DE ORGANISATOR

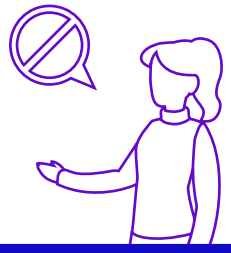
HET SLACHTOFFER ONDERSTEUNEN ZOALS BESCHREVEN ONDER PUNT A.

ALS VRB/ORGANISATOR

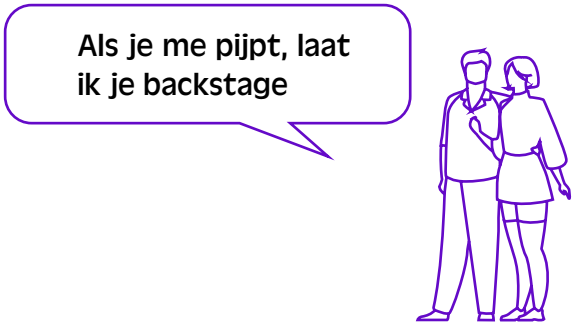
Als het personeelslid geweld heeft gebruik **met of zonder misbruik van chemische kwetsbaarheid**, de integriteit heeft aangetast, iemand heeft verkracht of elke andere gewelddadige of discriminerende handeling heeft gesteld

DIE MOET ONMIDDELLIJK WORDEN BESTRAFT

VOORBEELD VAN SANCTIES AFHANKELIJK VAN TYPE GEWELD

HANDELING	BIJVOORBEELD	VOORBEELD SANCTIE (AAN TE PASSEN AAN DADER)
Seksistische, anti-LGBTQIA+, racistische, validistische uitlatingen of gedragingen of bodyshaming	 	Verwittiging, waarschuwing, terugsturen, preventie-opleiding voorstellen, dialoog, bemiddeling (verantwoordelijkheid aanvaarden, zich verontschuldigen)

HANDELING	BIJVOORBEELD	VOORBEELD SANCTIE
Ongewenst seksistisch, anti-LGBTQIA+, validistisch gedrag, bodyshaming enz.	 Herhaalde seksistische bewoordingen door eenzelfde persoon of een keer door verschillende personen Bv. verschillende mannen die seksistische opmerkingen maken tegen een vrouwelijk personeelslid en die er onderling mee lachen (groepsgeweld)	Verwittiging, waarschuwing, bemiddeling in groep, hiërarchie verwittigen, verwijdering, signalement (vereniging, security, politie), terechtwijzen, voorstellen een klacht in te dienen
Aantasting van de seksuele integriteit (seksueel geweld)	 Hand op billen, Tegen billen wrijven, Gedwongen omhelzing, Borsten aanraken Een persoon drogeren met de reële of schijnbare bedoeling deze te misbruiken	Verwittiging, waarschuwing, bemiddeling in groep, hiërarchie verwittigen, verwijdering, signalement (vereniging, security, politie), terechtwijzen, voorstellen een klacht in te dienen, annulatie optreden
Verkrachting	Gedwongen penetratie met penis of voorwerp, opgedrongen cunnilingus 	Annulatie optreden, annulatie tournee, contractbreuk, ontslag, voorstellen een klacht in te dienen

© Crédits Mathieu Paternoster

CONCLUSIE, FOLLOW-UP EN EVALUATIE

CONCLUSIE

Dit protocol heeft tot doel verschillende gedragingen waardoor geseksualiseerde personen niet volledig kunnen genieten van het nachtleven en die bijdragen aan reeds alomtegenwoordig geweld daarbuiten, zichtbaar te maken en te bestrijden.

Deze tool biedt een kader, een aantal hulpmiddelen die kunnen worden gebruikt, maar is geen spontaan antwoord op een prangend probleem. Hij **moet passen in een ruimer actieplan voor de bestrijding van discriminatie en voor een herziening van de structuren die dit toelaten**.

Bovendien moeten we voor ogen houden dat het onmogelijk is om 100% een safe space te garanderen en dat u altijd in situaties kunt terechtkomen die niet staan beschreven in dit protocol. Het allerbelangrijkste is een coherente, op alle niveaus geïntegreerde preventie waarbij rekening wordt gehouden met onder andere de specifieke eigenschappen van uw locatie, uw publiek en een fijne aanpak.

Om af te sluiten is het noodzakelijk om te werken aan de bevordering van feestgedrag dat gebaseerd is op vrijheid, empathie en gedeeld plezier.

> **“Het is onmogelijk om 100% een safe space te garanderen.”**

FOLLOW-UP EN EVALUATIE

Om een zo efficiënt mogelijke methodologie te garanderen, vestigen wij uw aandacht op het belang van een permanente follow-up en **een kwalitatieve evaluatie van de implementatie van dit protocol**.

Voor het eerste jaar nodigen wij de operators die het protocol onderschrijven uit om opvolg- en evaluatievergaderingen te organiseren, zowel intern als in samenwerking met BBNF en de betrokken organisaties. Na deze vergaderingen kan het protocol worden aangepast om het te personaliseren. Vanaf het tweede jaar zal er een jaarlijkse vergadering worden georganiseerd om de verschillende preventiemiddelen en de verschillende situaties op het terrein te evalueren.

> **“Wij nodigen de operators die het protocol onderschrijven uit om opvolg- en evaluatievergaderingen te organiseren.”**

BIJLAGE

44 PREVENTIE-CONTACTEN

45-46 BELANGRIJKE CONTACTEN

47-49 WET-TEKSTEN

50 VOETNOTEN

51 MET DE STEUN VAN

PREVENTIE-CONTACTEN

PARTNERTAXI'S

Taxis Bleus
Tel: 02/268.00.00

PARTNERORGANISATIES

MODUS VIVENDI (FRANSTALIGE RB)

modus@modusvivendi-be.org

Coördineert Safe ta night, het Brusselse netwerk ter bevordering van gezondheid in het uitgaansmilieu

Stelt opleidingskits voor om horecapersoneel te sensibiliseren rond vragen over seksueel grensoverschrijdend gedrag in het uitgaansmilieu, in het bijzonder tegen personen in een kwetsbare situatie of in chemische onderwerping (alcohol en andere psychoactieve stoffen)

Modus fiesta: uitdelen van risicobeperking-materiaal, luisteren, testen op vrijdag van 18.00 tot 21.30 uur

COLLECTIF OSMOSE (*CARE AND AWARENESS EN MILIEU FESTIF FRANCOPHONE*)

osmose@riseup.net

Opleidingen via workshops van de verschillende teams rond seksueel grensoverschrijdend gedrag

Ontwerp van een preventieprotocol dat is aangepast aan elke locatie, van een chill zone en/of een care zone

Terbeschikkingstelling van een care team

Advies over aangeboden tools en hulpmiddelen

PIMENTO (NEDERLANDSTALIG INFOCENTRUM OVER SSG)

info@pimento.be

Opleiding van professionals rond seksueel grensoverschrijdend gedrag

Sensibilisering van en opleidingen voor jongeren

SAFE 'N SOUND (NEDERLANDSTALIGE RB)

info@safensound.be

Informatie over drugs en de verschillende risico's in het uitgaansmilieu

Infostand op feesten en festivals

Opleiding over RB

PLAN SACHA (FRANSTALIG INFOCENTRUM OVER SSG)

infoplansacha@gmail.com

Organiseert opleidingen voor professionals rond de identificatie van geweld, slachtofferzorg, de sensibilisering van teams en het publiek, de implementatie van een protocol en stelt een handvest op

Organiseert campagnes en biedt preventie- en sensibiliseringsmateriaal aan (posters, bingo, discussiefiches)

Aanwezig met stand op grote evenementen

PREVENTIECAMPAGNES ROND SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG

Niets zonder mijn toestemming
#JoinTheFam
Consentis
Act Right
Sexism-Free Night
HandsAway
ForTheMusic

CAMPAGNES ROND RISICOBEPERKING

Fêtez Clair
Act Right
Techno +

BELANGRIJKE CONTACTEN

IN NOODGEVALLEN DE 101 BELLEN VOOR POLITIE EN 112 VOOR DE HULPDIENSTEN (EUROPEES NUMMER 24U/24), OF 100 (IN BRUSSEL) VOOR ZIEKENWAGEN EN BRANDWEER

ZSG - ZORGCENTRUM NA SEKSUEEL GEWELD

Voor geweld met contact (verkrachting en aantasting van de fysieke integriteit)

Ontvangen zorgen: medische zorgen, psychologische ondersteuning, medisch-juridisch onderzoek, klacht indienen bij een speciaal opgeleide inspecteur van politie indien gewenst, follow-up (medisch en/of psychologisch)

Gratis centra 7 dagen per week, dag en nacht beschikbaar
Adres: Hoogstraat 320 – 1000 Brussel
Nummer voor afspraken: +32 2 535 36 66
Voor de andere centra in België en voor meer informatie (met name over het verzamelen van bewijsmateriaal)

Website:https://www.www.seksueelgeweld.be/zorgcentra-na-seksueel-geweld-wat-voor-wie-waar

Online chat: Chat met een deskundige - Seksueel geweld

PUNT VZW

Advies en informatiecentrum voor seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aangeboden hulp : slachtofferondersteuning, sensibilisering, onderzoek en adviesverlening

Adres : Vredebaan 55 - 2640 Mortsel

Website : PUNT.vzw (puntvzw.be)

CAW - CENTRUM ALGEMEEN WELZIJNSWERK

Slachtofferhulp voor psychologische steun.

Aangeboden hulp: inloopcentrum (twee in Brussel), informatie en advies geven, langere begeleidingstrajecten, opvang of crisishulp.

Website : CAW

POLITIONELE SLACHTOFFERBEJEGENING

Biedt een eerste onthaal, luistert en ondersteunt, praktische hulp en begeleiding bij het indienen van een klacht. Door eerst contact op te nemen met deze dienst voor u een klacht indient, krijgt u degelijk advies en beperkt u het risico van dubbele victimisatie.

Website: Voor de lokale politie, surf naar www.politie.be en voer uw postcode in. U wordt dan doorgestuurd naar de website van uw lokale politiezone. In alle politiezones bestaat er een Politionele Slachtofferbejegening.

TELE-ONTHAAL

Nederlandstalige telefonische hulplijn en chat.

Nummer NL: 106 / Nummer FR: 107

Website: https://www.tele-onthaal.be / https://tele-accueil.be

BELANGRIJKE CONTACTEN

RAINBOW HOUSE (LGBTQIA+)

Netwerk van organisaties met focus op specifieke problemen van personen uit de LGBTQIA+-community. Aangeboden hulp: informatie, een luisterend oor, doorverwijzing.

Nummer (whatsapp) om een afspraak te maken na anti-LGBTQIA+ geweld: +32 492 40 84 84

Adres: Kolenmarkt – 1000 Brussel

TELS QUELS (LGBTQIA+)

Sociale onthaal- en begeleidingsdienst en doorverwijzing na analyse van specifieke behoeften.

Nummer: +32 2 502 00 70

Adres: Vrijheidsplaats 4 – 1000 Brussel

SCREENINGCENTRUM SOA'S

Verschillende screeningcentra, in Brussel en elders: ▶Waar kan ik me in Brussel laten testen op een soa? | depistage.be

Centra voor gezinsplanning, klinieken/ ziekenhuizen, ex-aequo

Screening hiv, soa

UNIA, HET INTERFEDERAAL GELIJKEKANSENCENTRUM (ONAFHANKELIJKE OVERHEIDSDIENST

Behandelt individuele meldingen over discriminatie en geweld op basis van seksuele geaardheid, haatmisdrijven en feiten van geweld (gratis en vertrouwelijk)

Analyseert de situatie en het dossier, geeft een advies over de situatie en stelt bemiddeling, gerechtelijke procedures of andere stappen voor afhankelijk van de situatie

Victor Hortaplein 40, bus 40, 1060 Sint-Gillis

Meldingsformulier: https://www.signalement.unia.be/nl/meld het

Telefoon: 0800 12 800 (van maandag tot vrijdag van 9.30 tot 13 uur)

https://www.unia.be/nl

WETTEKSTEN

STRAFWETBOEK

Art. 417/5. Definitie van toestemming met betrekking tot het seksueel zelfbeschikkingsrecht

- ◊ Toestemming veronderstelt dat deze uit vrije wil is gegeven. Dit wordt beoordeeld in het licht van de omstandigheden van de zaak. De toestemming kan niet worden afgeleid uit de loutere ontstentenis van verweer van het slachtoffer. De toestemming kan worden ingetrokken op elk ogenblik voor of tijdens de seksuele handeling.
- ◊ Toestemming is er niet wanneer de seksuele handeling is gepleegd door gebruik te maken van de kwetsbare toestand van het slachtoffer ten gevolge van onder meer angst, invloed van alcohol, verdovende middelen, psychotrope stoffen of enige andere substantie met een soortgelijke uitwerking, een ziekte of een handicapsituatie, waardoor de vrije wil is aangetast.
- ◊ Toestemming is er in ieder geval niet indien de seksuele handeling het gevolg is van een bedreiging, fysiek of psychisch geweld, dwang, verrassing, list of van enige andere strafbare gedraging.
- ◊ Toestemming is er in ieder geval niet wanneer de seksuele handeling is gepleegd ten nadele van een bewusteloos of slapend slachtoffer.

Art. 417/7. Aantasting van de seksuele integriteit

- ◊ Aantasting van de seksuele integriteit is het stellen van een seksuele handeling op een persoon die daar niet in toestemt, al dan niet met behulp van een derde persoon die daar niet in toestemt, dan wel het laten stellen van een seksuele handeling door een persoon die daar niet in toestemt. Dit misdrijf wordt bestraft met gevangenisstraf van zes maanden tot vijf jaar.
- ◊ Wordt met aantasting van de seksuele integriteit gelijkgesteld het bewerkstelligen dat een persoon die daarmee niet instemt, getuige is van seksuele handelingen, of van seksueel misbruik, ook zonder dat deze daaraan hoeft deel te nemen.
- ◊ Aantasting bestaat zodra er een begin van uitvoering is.

Art. 417/11. Verkrachting

- ◊ Verkrachting is elke gestelde daad die bestaat of mede bestaat uit een seksuele penetratie van welke aard en met welk middel ook, gepleegd op een persoon of met behulp van een persoon die daar niet in toestemt.
- ◊ Dit misdrijf wordt bestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar.

Art. 417/14. Niet-consensuele seksuele handelingen gepleegd onder bedreiging van een wapen of op een wapen gelijkend voorwerp of na toediening van weerloosmakende of remmingsverlagende stoffen

Niet-consensuele seksuele handelingen gepleegd onder bedreiging van een wapen of op een wapen gelijkend voorwerp of na toediening van weerloosmakende of remmingsverlagende stoffen worden als volgt bestraft:

- ◊ aantasting van de seksuele integriteit wordt bestraft met opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar;
- ◊ verkrachting wordt bestraft met opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar.

Art. 417/15. Niet-consensuele seksuele handelingen gepleegd ten nadele van een persoon die in een kwetsbare toestand verkeert

Niet-consensuele seksuele handelingen gepleegd ten nadele van een persoon van wie de kwetsbare toestand ten gevolge van zijn leeftijd, een zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk was of de dader bekend was, worden als volgt bestraft:

- ◊ aantasting van de seksuele integriteit wordt bestraft met opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar;
- ◊ voyeurisme wordt bestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar;
- ◊ niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte inhoud wordt bestraft met opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar;
- ◊ niet-consensuele verspreiding, met kwaadwillig opzet of uit winstbejag, van seksueel getinte inhoud wordt bestraft met een opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar en met geldboete van tweehonderd euro tot tienduizend euro;

WETTEKSTEN

◊ verkrachting wordt bestraft met opsluiting van twintig jaar tot dertig jaar.

Art. 417/20. Niet-consensuele seksuele handelingen gepleegd vanuit een discriminerende drijfveer

Niet-consensuele seksuele handelingen waarvan een van de drijfveren bestaat uit de haat, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming, nationaliteit, geslacht, zwangerschap, bevalling, ouderschap, geslachtsverandering, genderidentiteit, genderexpressie, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, leeftijd, vermogen, geloof of levensbeschouwing, gezondheidstoestand, handicap, taal, politieke overtuiging, syndicale overtuiging, fysieke of genetische eigenschap of sociale afkomst en positie, ongeacht of dit kenmerk daadwerkelijk aanwezig is of slechts vermeend is door de dader, worden als volgt bestraft:

◊ aantasting van de seksuele integriteit wordt bestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar;
◊ voyeurisme wordt bestraft met opsluiting van vijf jaar tot tien jaar;
◊ niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte inhoud wordt bestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar;
◊ niet-consensuele verspreiding, met kwaadwillig opzet of uit winstbejag, van seksueel getinte inhoud wordt bestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar en met geldboete van tweehonderd euro tot tienduizend euro;
◊ verkrachting wordt bestraft met opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar.

Dezelfde straffen worden opgelegd wanneer een van de drijfveren van de dader erin bestaat dat het slachtoffer een band of vermeende band heeft met een persoon ten aanzien van wie hij haat, misprijzen of vijandigheid koestert wegens een of meer van de in het eerste lid aangehaalde werkelijke of vermeende kenmerken.

Art. 417/21. Niet-consensuele seksuele handelingen gepleegd door een persoon die zich in een gezags- of vertrouwenspositie bevindt ten aanzien van het slachtoffer

Niet-consensuele seksuele handelingen gepleegd door een persoon die zich in een erkende positie van vertrouwen, gezag of invloed ten aanzien van het slachtoffer bevindt, worden als volgt bestraft:

◊ aantasting van de seksuele integriteit wordt bestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar;
◊ voyeurisme wordt bestraft met opsluiting van vijf jaar tot tien jaar;
◊ niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte inhoud wordt bestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar;
◊ niet-consensuele verspreiding, met kwaadwillig opzet of uit winstbejag, van seksueel getinte inhoud wordt bestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar en met geldboete van tweehonderd euro tot tienduizend euro;
◊ verkrachting wordt bestraft met opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar.

Art. 442bis. Belaging

Hij die een persoon heeft belaagd terwijl hij wist of had moeten weten dat hij door zijn gedrag de rust van die bewuste persoon ernstig zou verstoren, wordt gestraft met gevangenisstraf van vijftien dagen tot twee jaar en met geldboete van vijftig [euro] tot driehonderd [euro] of met een van die straffen alleen.

Ingeval de feiten bedoeld in het eerste lid worden gepleegd ten nadele van een persoon van wie de kwetsbare toestand ten gevolge van de leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid, duidelijk was of de dader bekend was, wordt de minimumstraf voorzien in het eerste lid verdubbeld

WET VAN 22 MEI 2014 TER BESTRIJDING VAN SEKSISME IN DE OPENBARE RUIMTE EN TOT AANPASSING VAN DE WET VAN 10 MEI 2007 TER BESTRIJDING VAN DISCRIMINATIE TENEINDE DE DAAD VAN DISCRIMINATIE TE BESTRAFFEN

Artikel 2 Voor de toepassing van deze wet wordt begrepen onder seksisme elk gebaar of handeling die, in de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden, klaarblijkelijk bedoeld is om minachting uit te drukken jegens een persoon wegens zijn geslacht, of deze, om dezelfde reden, als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslachtelijke dimensie en die een ernstige aantasting van de waardigheid van deze persoon ten gevolge heeft.

WETTEKSTEN

WET VAN 4 AUGUSTUS 1996 BETREFFENDE HET WELZIJN VAN DE WERKNEMERS BIJ DE UITVOERING VAN HUN WERK

Artikel 31ter. Voor de toepassing van deze wet wordt verstaan onder:

1° (geweld op het werk : elke feitelijkheid waarbij een werknemer of een andere persoon waarop [deze afdeling] van toepassing is psychisch of fysiek wordt bedreigd of aangevallen bij de uitvoering van het werk)

2° (pesterijen op het werk [een onrechtmatig geheel van meerdere gelijkaardige of uiteenlopende gedragingen], buiten of binnen de onderneming of instelling, die plaats hebben gedurende een bepaalde tijd, die tot doel of gevolg hebben dat de persoonlijkheid, de waardigheid of de fysieke of psychische integriteit van een werknemer of een andere persoon waarop [deze afdeling] van toepassing is bij de uitvoering van zijn werk wordt aangetast, dat zijn betrekking in gevaar wordt gebracht of dat een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd en die zich inzonderheid uiten in woorden, bedreigingen, handelingen, gebaren of eenzijdige geschriften

3° [ongewenst seksueel gedrag op het werk: elke vorm van ongewenst verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag met een seksuele connotatie dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van een persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd.]

[Geweld op het werk en pesterijen op het werk kunnen inzonderheid verband houden met leeftijd, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, syndicale overtuiging, taal, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, een fysieke of genetische eigenschap, sociale afkomst, nationaliteit, zogenaamd ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming, geslacht, seksuele geaardheid, genderidentiteit, genderexpressie, sekse-kenmerken, zwangerschap, bevalling, geven van Pagina 17 van 42 Copyright Belgisch Staatsblad 06-07-2023 borstvoeding, moederschap, adoptie, medisch begeleide voortplanting, geslachtsverandering, vader- en meemoederschap.]

Alle functiebenamingen die gebruikt worden in dit hoofdstuk, zoals die van preventieadviseur of vertrouwenspersoon hebben zowel op vrouwen als op mannen betrekking.

(Voor zover de [1 pesterijen of het geweld op het werk verband houden met]1 godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd, seksuele geaardheid, geslacht, ras of etnische afstamming zijn de bepalingen van dit hoofdstuk de omzetting in Belgisch recht van :

1° de richtlijn 2000/78/EG van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep;

2° de richtlijn 2000/43/EG van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming;

3° [1 de Richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep.]

WET VAN 20/07/1990 BETREFFENDE DE VOORLOPIGE HECHTENIS, HOOFDSTUK 1.

Artikel 1. Voor de arrestatie bij op heterdaad ontdekte misdaad of op heterdaad ontdekt wanbedrijf gelden de volgende regels:

1° de vrijheidsbeneming mag in geen geval langer duren dan achtenveertig uren;

2° de agenten van de openbare macht stellen de verdachte van wie zij de vlucht hebben verhinderd, onmiddellijk ter beschikking van de officier van gerechtelijke politie. De termijn van achtenveertig uren waarvan sprake is in het 1°, gaat in op het ogenblik dat de verdachte, ten gevolge van het optreden van de agent van de openbare macht, niet meer beschikt over de vrijheid van komen en gaan;

3° iedere particulier die iemand vasthoudt die bij een misdaad of wanbedrijf op heterdaad betrapt werd, geeft de feiten onverwijld aan bij een agent van de openbare macht. De termijn van achtenveertig uren waarvan sprake is in het 1°, gaat in op het ogenblik dat die aangifte wordt gedaan.

VOETNOTEN

1. Een cispersoon is een persoon van wie het geboortegeslacht in overeenstemming is met het geslacht waarmee hij/zij/hen zich identificeert. Deze term is het tegenovergestelde van een transgender persoon, waarmee een persoon wordt aangeduid van wie het geboortegeslacht niet in overeenstemming is met het geslacht waarmee hij/zij/hen zich identificeert. Ook transgenders zijn slachtoffer van seksisme.
2. Plan SACHA is een initiatief van de vzw Z! die als missie heeft de problematiek van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het uitgaansmilieu te behandelen als een volledig apart fenomeen met eigen specifieke kenmerken op het vlak van sensibilisering en preventie, psychosociale behandeling en de opleiding van speciale teams. https://www.plansacha.be/
3. Risicobeperking is een strategie van openbare gezondheid die schade als gevolg van druggebruik, zowel legale als illegale, en het experimentele, recreatieve, eenmalige, overmatige gebruik of verslaving te voorkomen.
   Bron: https://www.modusvivendi-be.org
4. Bron: Website van de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties
5. Bron: Plan SACHA
6. Bron: Femmesdedroit.be
7. Misgendering is een persoon aanspreken met de voornaamwoorden waarmee hij/zij/hen zich niet definieert. Bijvoorbeeld, een persoon die verklaart zich te identificeren als vrouw, aanspreken met mijnheer (bron: La Langue Française). Misgendering geeft de betrokkenen een onveilig gevoel bijvoorbeeld wanneer ze zich aan de ingang moeten laten fouilleren of naar het toilet gaan, waar ze het slachtoffer kunnen worden van discriminatie en geweld.
8. Bron: Justitie.belgium.be
9. Bron: Charte de la Réduction des Risques van Modus Vivendi
10. Bron: Dispositif d'observation prospectif et permanent van het Centre d'Addictovigilance de Paris
11. Bron: Dispositif d'observation prospectif et permanent van het Centre d'Addictovigilance de Paris
12. Bijvoorbeeld: sensibiliseringsvideo over seksistisch en seksueel geweld van het netwerk Safe Ta Night (in het Frans, met Nederlandse ondertitels)
13. Bijvoorbeeld: praktijkfiches van Ici C'est Cool (in het Frans)
14. Een onzichtbare back-up is een persoon die zich tijdens een interventie met een dader op de achtergrond houdt opdat deze laatste zich niet omsingeld zou voelen, wat een escalatie van geweld zou kunnen veroorzaken. In dat geval kan de onzichtbare back-up tussenkomen samen met de hoofdintervenant.

MET DE STEUN VAN

